

כשם יהיה אל דעות

DISSERTATIO PHILOSOPHICA
TENTAMEN

**VINDICIARUM
OMNISCIENTIÆ
DEI
SISTENS,**

Cujus

PARTEM POSTERIOREM,

CONSENSU AMPLISS. SENATUS PHILOSOPH.

in REGIA ad Auram ACADEMIA,

Publico eruditorum examini modeste subijciunt

AUCTOR

OLAVUS SCHALBERG,

PHILOS. MAGISTER & DOCENS

in FACULTATE PHILOSOPH.

ET

LAURENTIUS ECKMAN,

AUSTRO-FENNO,

IN AUDITORIO MAJORI DIE XX. JUNII

ANNI O. R. MDCCLIX.

Horis Ante Meridiem Consvetis.

~~~~~

ABOÆ, Impressit DIRECT. & TYPOGR. Reg. Magn. Duc.
Finland. JACOB MERCKELL.

KONGL. MAJ:TS
Tro-Tjenare och CAPITaine
Af
Lif-Dragoune-Regementet,
Samt
Riddare af KONGL. Swårds-Orden,
WÅLBORNE HERRE,
**HERR CARL
DIDRON,**

Min Høgtårade K. MOR-FADER.

WÅlgjærning och Tacksamhet åro i GUDs
och Människjors Ögon tåckt Par. Jag bör
derföre ej åtskilja, hwad GUD wil hafwa
sammanfogat, utan dem samma hår i bredd stål-
la. Då jag uti en ålder, som hållt behöfde sina
Kår-egnas hjelp, uti mina K. Föråldrars betryckta
Hus, saknade Medel, til nödig Underwisning i de
stycken, på hwilka mitt Wål sig borde grunda;
uptog Min Høgtårade K. MOR-FADER, rörd af
medfödd Ömhet och förwårfwat Ädelmod, mig
uti

uti Sitt Förmåna Hus. Här fick jag fågna mig, så wål af en sjeff-önskelig Barna-wård, som en grundelig Underwisning. Sedan jag nu kommit til mognare eftertanka, har jag börjat eftersinna, huru oskattbara förmoner mig, utaf Min Høgtårade K. MOR-FADER, åro tillflutne. Ja, jag finner, at så stora Wålgjärningar förtjena större Høgaktning, än största wåltalighet kunde utföra. Jag dristar ej tänka på, mindre omorda en omöjelig belöning. Det är wißt, at jag alltid önskat få tillfälle, at å daga lägga min Wördsamma årkjånsla. När det sig nu åndteligen yppat, fela Ord, som swara emot de tankar, hwaraf mitt Tacksamma Bröst är upfylt. Låt fördenskull, Min Høgtårade K. MOR-FADER, hwart Ord i detta mitt Första Akademiska Snille-prof, wara et ojäfaktigt witne, til min ej mindre djupa, än beståndiga Wördnad. Min Orda-brift, skola mina trogna och trågna Suckningar årfåtta, hwilkas kårta innehåll är, at Den Högste, alla Wålgjärningars Rika Belönare, wårdigas stärka HERR MOR-FARS, af tid och möda, förminskade Sjåls och Kropps styrka: göra Eder Lifstid lång och nöjsam, samt Eder Ewigghet fäll.

Lefwer med största Høgaktning,

Min Høgtårade K. MOR-FADERS

ödmjukaste Tjenare,
LORENTZ ECKMAN.

Plurimum Reverendo atque Praclarissimo VIRO,
D: NO NICOLA O
H E D E E N,

Pastori in Lätala & Hinnerjoki meritissimo, Pa-
trono atque hactenus *Nutritio* propensissimo.

Plurimum Reverendo atque Praclarissimo VIRO,

D: NO ERICO
W I D E N I O,

Pastori Halicoënsium meritissimo, *Fautori*, quavis
veneratione atatem prosequendo.

Quo quis pluribus ab aliquo maectatus est beneficiis, eo majora exhibere debet grati animi specimina; fieri ergo nequit, quin ad ingentia beneficia in me Vestra, oculos convertens, ego, quantum Vobis, Praclarissimi Viri, obstrictus sim, mox animadvertam. Tot enim Vestra in me non solum, sed paternam quoque domum prostant merita, quor a me nunquam recenseri poterunt. Nihil ergo mihi magis esset in votis, quam ut grata mentis, quibus par est signis, agnoscere possem, Vestrum, Evergetæ Optimi, favorem; sed desunt vires, desunt signa. Recipite saltem, submitte oro, ea, qua assveti estis, benignitate, dissertationem hanc, proprii Martis licet non scetum, ceu pignus gratissimæ erga Vos mentis. Quod denique in me est, faciam, optans, velit summus rerum humanarum arbiter, Vos, Fautores Magni, in annos bene multos salvos & incolumes servare, quo in Vobis Christi ecclesia, emolumentum habeat certissimum, & familia Vestra honoratissima, fulcrum gaudiumque exoptatissimum.

NOMINUM VESTRORUM

custor devotissimus,

LAURENTIUS ECKMAN,

Plurimum Reverendo atque Praclarissimo VIRO,

**D: NO J A C O B O
Æ I M E L Æ O,**

Pastori Tavastburgensis meritissimo, avunculo ar-
dentissimo pietatis Zelo colendo,

VIRO Consultissimo,

**D: NO A N D R E A E
Æ I M E L Æ O,**

Judici Territoriali VICARIO Æquissimo,
Avunculo summa veneratione suspiciendo.

INiquum sane foret, Avunculi, Plurimum Reverende & Consultissime, ni-
si oblata hac occasione meam erga Vos pietatem publice testatam red-
derem. Præterquam enim quod, paternæ domui arctissimo consangui-
nitatis vinculo, Vos, Avunculi Optimi, conjuncti sitis, hanc quoque Vobis,
totam pluribus modis reddidistis obstrictam. In me vero præsertim, favo-
ris & benignitatis prorsus singularis documenta, exstare voluistis plurima,
maxima. Hinc nihil mihi gratius esset, quam ut meæ, erga Vos, vena-
rabundæ mentis, explicare possem, recessus, palamque significare, quan-
tum, Vobis, Avunculi Propensissimi, debeam. Ast desunt verba, prohibet
charta. En! tamen commentationem hanc, alieno elaboratam, sed meo
etiam Marte defensam, instar munusculi Vobis oblatam, quam ut nativa
Vestra, i. e. serena adspiciatis fronte, submisit oro & obtestor. De cete-
ro summum Numen sum veneraturus, dignetur, Vos, Avunculi Carissimi,
plures per annos perpetua cumulare felicitate, in ecclesiæ Christi & Reipu-
blicæ emolumentum, Vestrorumque omnium gaudium longe maximum,
Sic vovet, & dum vixerit, vovebit

NOMINUM VESTRORUM

cultor devotissimus,

LAURENTIUS ECKMAN.

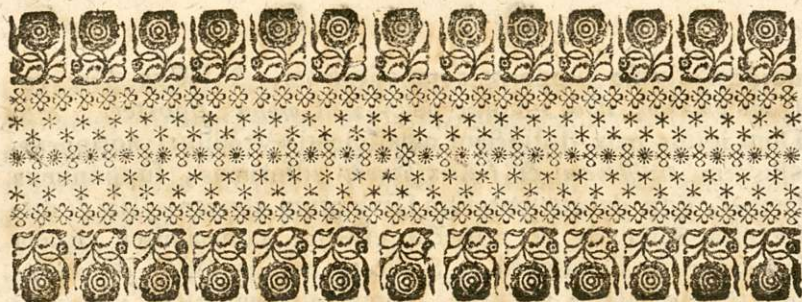
F ä l t w å b e l e n ,
Wid Kongl. Maj:ts Lif-Dräguone-Regemente,
Och
Halico Compagnie,
Ädel och Manhaftig
Herr J O N A S
ECKMAN,
Min Huldaste Fader.

 Mäder har Solen bestrålat den efterlängade Dag, på hvilken jag för det Allmänna får framte en fast ringa affskildring af den värdrnadsfulla ärljansla och tacksamhet, jag i mitt inre hyser, för all möda, omsorg och tålnad, Min Huldaste Fader för mig haft, alt ifrån mina späda Barna-år, intil närwarande tid. Men, som min ringa Tanke- och staplande Tale-gåfwa ej förmå sådant utföra, som sig borde; ty utber jag mig håldre, få bewara alt uti et värdrsamme minne, än med magra och ohjssade Ord, bemöda mig om fullgjörandet af en skuldighet, som wida öfwerstiger min förmåga. Här upoffrar jag nu den Första Plantan af min Ungdom: et stämplat Linne: En nog liten gåfwa för stor god- och huldhet. Anse dock, Min Hulda Far, detta, såsom en tydelig Tolk af et värdrnadsfullt och tacksamme sinne. Hela Werldenes Monarch, Den Nådefulle GUDen, skal jag ouphörligen anropa, det värdes Han bekröna, Min Huldaste Fader, med Timmeligt och Ewiggt Wål! Ja, lefwen länge, Min K:ste Fader, Samhället til nytta; Min K. Moder, Mina K. Syskon och Mig, til hugnad och förwar! Bären, med all hälsa och wälmåga, de grå Här, til hwilka Eder Älber, långt för detta, hunnit; Då grönstas allas Wårt Wål: Då upfylles ock den önskan, under hwilken jag beständigt framhårdar,

Min Huldaste Faders

Ödmjuk-lydigaste Son,
LORENTZ ECKMAN.

DISSERTATIONIS
CAPUT Posterius THETICO-POLEMICUM.

SECTIO Prior THETICA.

§. VIII.

DEUS O. M. possidet omnes perfectiones com-
possibiles & illimitatas (§. II.), in quibus
cum dubio careat esse intellectum infini-
tum, eundem quoque possideat, necesse est.

SCHOLION I.

1:mo Intellectum *simpliciter* talem seu *in abstracto* esse
realitatem si quis dubitaverit, ei, quid sit ille, perpendat,
svadeo, & mox dubitare desinet. Est vero ille *facultas res*
sibi distincte representandi. Tres, ut vides, hanc definitio-
nem ingrediuntur notiones partiales: *α) facultas, β) distin-*
cte, γ) actus representandi. Harum quamque esse realita-
tem ex earum oppositis intelligis. 2:do Cum DEus sit ens
absolute necessarium, omnis ab eo removenda est composi-
tio, nimirum & *Physica & Metaphysica & Logica*. 3:tio Si-

quidem divisio supponit compositionem, & DEUS hanc respuit omnem, illius quoque nescius sit omnis, oportet. 4:to Dum igitur mox distinctam omniscientia tradituri notionem, ejusdem divisionem & subdivisionem adferimus, supponimus semper, quæ de attributorum Divinorum convenientia & differentia inter se & respectu essentia communiter docent Theologi & Philosophi. Scilicet, non in DEO diversitatem realem inferre volumus, neque alterum alteri vere opponimus, sed formaliter distinguimus. 5:to Intellectum DEI infinitum seu perfectissimum recte definimus per, *adæquatissimam & simultaneam omnium possibilium representationem*. 6:to Cum hocce DEI intellectu varia connexa sunt attributa sensu formali ab eodem distinguenda. Intellectus nimirum per modum actus primi, scientia vero per modum actus secundi, (uti in Scholis loquuntur,) concipi solet. De omniscientia nobis sermo erit. Quid illa? Patebit hoc melius, si, quid sit scientia, prius meminerimus. Hæc subjective sumpta est habitus demonstrandi ea, quæ affirmantur vel negantur. Requiritur ergo ad scientiam perspicientia nexus rerum. Hæc eadem scientia enti finito tributa, subjective, formaliter & objective est limitata. Hisce sublati limitibus oritur scientia illimitata seu Omniscientia, quæ est distinctissima perspicientia connexionis omnium cognitu possibilium, tam singularium quam universalium. Seu, est actus intellectus Divini, quo is, uno, aeterno, simplicissimo immutabilique actu, semel & simul adæquatissime scit & cognoscit omnia & singula, quæ ulla ratione esse possunt, fuerunt, sunt aut erunt. Sunt igitur hujus scientiæ objecta res omnes, necessaria & contingentes. Hinc, scientia DEI in se unica, formaliter in Necessariam & Contingentium dividi assolet. Illius objecta sunt omnia absolute necessaria, qualia sunt, præter ipsum DEUM, absolute rerum possibilitates in intellectu Divino fundatæ. Est iterum hæc duplex, una, qua se ipsum DEUS cognoscit, & dici-

dicitur *Naturalis*, altera, qua absolutas rerum intuetur possibiliter, *scientia simplicis intelligentie* nuncupari solita. Pari modo scientia Contingentium duplex constitui debet, *scientia Visonis* scilicet vel *libere* & *Media*. Illa est, qua DEUS perspicit nexum omnium præter se actualium cum illarum successione & simultaneitate. Sua ideo agnoscit objecta omnia in hocce mundo præterita, præsentia & futura, sub se, ut patet, comprehendens *Præscientiam*, qua DEUS ab æterno certo novit, quæ futura sunt, sive in liberis creaturarum rationalium determinationibus, sive in mundo materiali. Hæc denique seu *scientia Media* est, qua S. N. cognoscit ea, quæ per vires naturæ aliquando essent futura, si certa conditio poneretur, nunquam autem futura sunt, quoniam conditio nunquam ponenda est. Videantur hæc & plura in Celebrat. D. Wallerii Prænot. Theol. P. I. §. 68. seqq.

SCHOLIUM II.

Hæ sunt scientiæ in quas vulgo dividi & subdividi solet omniscientia, num vero, juxta primam divisionis regulam, membra dividenda & subdividentia sint cum diviso & subdiviso reciproca, h. e. nec plura, nec pauciora quam utriusque natura postulat, haud scio. Nisi, ut sit sæpe, egregie fallar, mihi *pauciora* esse videntur. *Actus* enim, quo DEUS absolute *possibilia*, i. e. *in se & separatim* ab aliis cognoscit, a nostratibus dicitur *scientia simpl. intelligentie*. *Actus* vero, quo eadem *possibilia* ut inter se connexa & in integros mundos *possibiles* coordinata (§. IV.), intuetur, num *excludendus*? Minime. Sed, numne sic *peculiari* quodam nomine insigniendus, vel etiam *ad aliam* quandam ex allatis *scientiam* referendus? Ad quæstionem priorem alii respondeant, quod vero ad posteriorem attinet, ego, ad quam scientiam nominatus *actus* commode posset referri, non video. Hoc nominasse sufficiat rem ipsam demonstratu-

ris. Magis forsan decet rationem denominationis dictarum scientiarum paucis significare. Primam scientiam *Naturalem* vocant, quia hac ipsa DEus suam *naturam*, seu *essentiam* intime perferutatur. Dicitur etiam *Necessaria*, & quia DEus est *ens absolute necessarium*, &, quia *non potest non se ipsum cognoscere*. *Scientia simplic. int.* inde nomen est sortita, quod nullum decretum Divinum antecedit, a quo, ut somniant quidam, ipsæ rerum possibilitates dependerent. *Necessaria* quoque audit, cum id, quod possibile est, non possit non tale esse, & DEus res possibiles, ut tales *necessario* cognoscat. *Scientia Visionis* ita dicitur, quoniam tam *clare, distincte & certo* hæcce objecta cognoscit DEus, ac nos novimus, quæ nostris videmus oculis. *Liberam* eandem adpellant, *non* quasi S. N. illam *pro lubitu* adsumere & deponere posset, sed, quia *liberum* quoddam DEI decretum circa res istas producendas aut permittendas præsupponit. Nam nihil unquam existere potuit, potest, vel poterit sine DEI voluntate, ideoque nec sine quodam ejus decreto. *Præscientia* denominationem inde ortam scias, quod rerum existentia *infiniso intervallo præcurrat*. *Media* denique sic vocatur, cum *medium* quasi *locum* teneat inter scientiam simplic. intell. & liberam vel Visionis, & ab hac utraque aliquid trahat. Nam objecta hujus scientiæ neque ut *mere possibilia* neque ut *absolute futurum* considerantur.

§. IX.

DE O competit *Scientia Naturalis*. Est enim sapientissimus (§. II.), ideoque nihil agere potest casu fortuito (per def. sap.). Detur igitur, necesse est, ratio sufficiens electi ab illo hujus mundi præ ceteris æque possibilibus (§. III.). Hanc duplicem esse, *objectivam & subjectivam*, jure dicimus

mus summo. De *illa* infra, de *hac* jam loquemur. DEus quod sese dedecet, nunquam, quod decet, semper agit (per concessa). Elegit ergo hunc mundum quia ipsum decebat. Sed ens liberum decet, cujus aliqua ratio in iis, quæ ipsi insunt, sive in essentia, sive in attributis ejus, continetur, cur id potius velle debeat quam aliud. Electio itaque facta est ob rationem *subjectivam* petitam ab ipsius DEI essentia seu perfectionibus (per ant.). DEum ergo se ipsum suasque perfectiones cognoscere ex dictis sequitur. Competit ergo ipsi *scientia Naturalis* (§. VIII. Schol. I.).

SCHOLION.

1:mo Quæri solet: *An DEus ipse possit esse objectum primum sue scientiæ?* Cum, inquit nonnulli, scientia sit ipsa ejus essentia, absurdum videtur, essentiam ut essentiam, vel scientiam ut scientiam posse esse sui ipsius primum objectum. Sed nihil heic videmus absurdi, modo distingvatur inter intellectum DEI *actu*, ut loquuntur, *primo*, & *secundo* consideratum. *Illo*, denotat *ipsam simplicissimam DEI essentiam*, *hoc*, *actionem ab essentia prodeuntem*, qua DEus repræsentat seipsum & cetera omnia. 2:do Lucem & robur allatæ demonstrationi conciliaturi verba insignis cujusdam Philosophi adferemus. Ita ille: "Si possibilis foret (in DEO) sui ignorantia, non impossibilis etiam esset error in cognoscendo, eligendo, decernendo & agendo. Se ipsum ignorare, aut suæ cognitionis non esse conscium, magnæ est imperfectionis argumentum. Quod cum absurdum sit atque impium de DEO cogitare, relinquitur, cognoscere DEum se ipsum scientia adæquatâ & comprehensiva, ita ut nullus sit excessus, nullus defectus,"

“vel in genere cognoscibilis, vel in genere cognitionis, “utrumque enim est infinitum.” Ratio Dicta Sæ Sæ dum citamus singulis scientiis probandis præsertim inservientia, sciat B. L. id nos ideo facere, ut uno obtutu conspici possit svavissima Revelationis & Rationis harmonia, inter quas tamen in præsentî argumento esse pugnam nimis audacter adserunt Omniscientiæ hostes. Missis aliis heic nobis allegasse sufficiet, I Cor. II: v. 10 & 11. Quod hoc loco de Spiritu Sancto *explicite* dicitur, de Patre quoque & Filio *implicite* est intelligendum, unus enim *idemque* est trium Personarum intellectus.

§. X.

Summo N. recte tribuitur scientia simplic. intell. Rerum essentiæ fundantur in intellectu infinito, sine quo omnia tollerentur possibilia, essentiæ omnes (§. III.), DEus vero cum solus talem possideat intellectum (§. VIII.), intelligitur ipsi necessario tribuendam esse scientiam simplic. intell. (§. ead. Schol. I.).

SCHOLION.

Sicut DEum sine intellectu concipere impium esset, ita intellectum sine ideis fingere implicaret, haud aliter ac triangulum sine numero ternario concipi nequit. Quemadmodum itaque latera tria & anguli tres triangulo essentialiter insunt & immutabiliter, ita quoque representatio possibile omne augmentum, omnemque respuens mutationem, DEO essentialiter inest. Hinc *Leibnitius* merito nostram scientiam in Theod. passim *regionem* vocat *veritatum æternarum*, nam possibile, necessario, immutabiliter ideoque *ab æterno* tale est. Objecta, ut vides, hujus scientiæ non nisi *absolute possibilia*, h. e. essentiæ & attributa, constituimus.

Ratio

Ratio hæc est, quod nostratum plurimi adpellent nominatum
actum *scientiam absolute possibilem, qualia*, possibilia in va-
rios mundos possibiles coordinata, *incommode* dicerentur.

§. XI.

DEus quoque omnes mundos possibiles & qua ma-
xima & qua minima sibi distinctissime repræ-
sentat. Huncce mundum & ratione constitutionis &
ratione consecutionis esse contingentem, nemo sanus
negabit. Est igitur hic mundus non a se, sed ab
ente a se diverso, h. e. necessario. Hoc ens nomi-
ne DEI veneramur (§. I.). DEus ergo huncce
mundum ad statum actualitatis perduxit. Imo e-
legit eundem præ ceteris infinitis mundis possibili-
bus (§. III.). Est vero electio actus voluntatis Di-
vinæ. Hæc, ut perfectissima, bonum minus ma-
jori præferre nequit (per def. vol. perf.). Hic i-
gitur, qui electus est, mundus, ad prævium intel-
lectus Divini judicium, optimus sit, ejusdem vo-
luntatis indoles postulat. Pone contrarium, &
mox DEO cæcum volendi affingis impetum, quod
& absonum & impium. Idcirco DEus hunc mun-
dum optimum esse judicavit. Hoc iterum judicatu-
rus, omnium mundorum, cum fine, quem sibi pro-
posuerat, consensum, unico actu repræsentaverit,
necesse est. Finge namque aliud, & orietur absur-
dum, (taceo reliqua), quod vel nominare reformi-
dem, scilicet, DEum ipsum esse dubium, nosque in-
certos, numne, medium fini subordinaturus, nu-
bem amplexus sit pro Junone. DEus ergo, &c.

SCHOLIUM.

SCHOLION.

Ob majorem evidentiam conferantur cum hac §. Schol. §. VI. & Schol. §. VIII. subjuncta. Ad hæc, quo nulli locus superfit dubio, abs te quæro: Numne ad plurium pretia rite æstimanda, & unius a ceteris discrimen indicandum, adequata omnium, minimorum maximorumque opus sit cognitione? Fateris sane; nam ipse vides, *confusam ideam*, multa in uno *distingvibilia, sed non distincta*, exhibere, unde plurium discrimen & determinata electionis ratio nunquam peti potest. Hoc concesso concedis etiam DEum omnes mundos possibiles ab æterno *distinctissime* cognovisse.

§. XII.

DE^O competit *scientia Visionis*. DEus ab æterno omnes mundos possibiles sibi distinctissime repræsentavit & qua minima & qua maxima (§. ant.) adeoque & hunc mundum in statu possibilitatis tunc constitutum. Cum porro nullum in DEO fingere liceat defectum, errorem aut ignorantiam, cognitio hujus mundi, quam DEus ab æterno habuit, *exacte h. e. sine ulla vel minima mutatione* conveniat cum illa, quam in tempore, dum omnia actum consequuntur, habet, necesse est. Idem ex absurdo brevius demonstratum accipe! Pone DEum actualia non ab æterno nosse, sed in tempore demum noscere, tunc ejus cognitio fuit *limitata* & in dies aucta est & augetur. Vides ne sub hac hypothesi *DEum simul esse DEum, & simul non* (§. II.). Hoc absurdum est, ideoque nostra propositio demonstranda vera esse debet (per præc. Log.).

SCHOLION.

SCHOLIUM.

Scientiam Visionis apte probant loci: *Job. XXVIII: v.*
 24. *הוּא (אלהים) לִפְצוֹת-הָאֵרֶץ יִבִּיט חַחַת כָּל-הַשָּׁמַיִם*
וְרָחַח. H. e. *Perspicit ille (DEus V. ant.) usque ad finem*
terra: NB. Videt omnia sub toto caelo: & Alier. XV: v. 18.
Ἰνὼς τὸ ἀπ' αἰῶνος ἐστὶ τῷ Θεῷ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ. Seu: *Cog-*
nita sunt DEO ab aeterno omnia opera illius. Opera DEI i.
 e. nominata sunt vel *naturalia* vel *spiritualia*. Vi ergo dicti
 allati DEus ab omni aeternitate cognoscit omnes res in re-
 gno *Naturæ & Gratiæ* praesentes, praeteritas & futuras. Cfr.
Cel. D. W. Praenot. Theol. P. I. §. 72. Quod vero speciatim
 ad DEI attinet *Præscientiam* sub scientia Visionis compre-
 hensam, ex locis plurimis eandem comprobantibus nobis
 excitasse sufficiet: *Es. XLI: v. 22, 23.* Coll. cum *Cap. XLII:*
v. 9. Paucis: *Quot in S. Codice adfunt prophetiæ, quan-*
tique in V. T. fuerunt Prophetæ, tot Præscientia & tantos,
habet testes. DEus enim ipse & Prophetas constituit &
 prophetias indidit.

§. XIII.

Summo Numini scientiam Mediam recte tribuimus.
 Hac DEus O. M. cognoscit ea, quæ per vires
 naturæ aliquando essent futura, si certa conditio
 poneretur, nunquam autem futura sunt, quoniam
 conditio nunquam ponenda est (§. VIII. Schol. I.).
 Pone jam DEO hancce scientiam non competere,
 mox dices, DEum vel ejusmodi conditiones possi-
 biles, vel ipsas naturæ vires, vel denique rerum
 nexum latere. *Primum* repugnat demonstratis (§§.
 III, X & XI.). *Secundum* profligatur §. anteced.
Tertium etiam est proscribendum: nam fundamen-
 tum nexus rerum constituunt earundem rationes

H

suffi-

sufficientes (§. IV.); has vero in numerum possibile esse referendas, quisque ultro fatebitur, ideoque DEum intellectu perfectissimo præditum (§. VIII.) non latere posse. Quicquid sit, *DEO competit scientia Media.*

SCHOLIUM.

Gloria inventionis hujus scientiæ ab ecclesiæ Reformatæ Doctoribus aliisque, Jesuitis plerumque & in his LUD. MOLINÆ speciatim tribuitur. Licet vero MOLINA pro auctore hujus inventi haberetur, PETR. tamen FONSECAM; MOLINÆ hancce gloriam invidentem, gravem ipsi movisse litem, nos condocesfaciunt SERRIUS & GONETUS. Hic de FONSECA dicit, eum in Domino gloriari se *primum* in DEO quandam de actibus liberis sub conditione futuris, excogitasse scientiam, quæ media sit inter scientiam DEI Naturalem & liberam (de scient. Med. Disp. 6. art. 2. n. 6.). Pari modo aliquam dictæ gloriæ particulam sibi vindicare vult PRUD. de MONTE MAJOR. Omnibus in unum collectis, patebit, minimam hancce inventionis gloriam in tres partes minores divisam inter tres avaros hæredes esse distribuendam. Cuique sic suam offerimus particulam: FONSECA *primus* fuit, qui ejusmodi scientiam *invenit* & viva voce docuit. Primus, qui eandem in lucem proferre ausus est publicam, fuit PRUD. de MONTE MAJOR, qui anno 1587 exploravit quam nova hæcce doctrina apud eruditos viros habitura esset fortunam. Idem deinde, sed majori adparatu & strepitu fecit MOLINA vergente jam seculo XVI. Quid vero jam est triumviri quod invenistis? Num rem ipsam? Absit. Hæc namque ex S:a S:a Patrumque veteris ecclesiæ testimoniis abunde constat. Dicam ergo quid invenistis, scilicet rei antiquæ *nomen*, & hujus a ceteris scientiis *distinctionem*. Verbo: Bene nominastis, bene distin-

distinxistis, male docuistis. Neminem enim latet, Jesuitas hacce scientia, in se verissima, abusos esse ad defendendos suos de libertate voluntatis humanæ in spiritualibus errores. Hinc factum scias, ut nostrates quoque circa scientiam Mediam in diversa abeant, aliis eandem probantibus, improbantibus aliis. Hos autem *abulum* tantum nominatum timere & damnare per se patet. Dicta S:æ S:æ nostram scientiam comprobantia sunt, missis aliis, sequentia: *1 Sam. XXIII: 11, 12. Matth. XI: 21. Jerem. XXVIII: 19.*

§. XIV.

DEus quoque omnia universalia, h. e. *genera & species omnesque veritates & universales & particulares cognoscit.* Præter ea, quæ hunc mundum constituunt (§. XII.) DEus etiam possibile & absolute talia (§. X.) & in varia systemata redacta (§. XI.) cognoscit. In hisce mundis & actuali & possibilibus plures sunt individuorum series. Ex collatione individuorum unius ejusdemque seriei oriuntur *species*, & ex collatione specierum *genera*. Qui ergo noscit mundos, noscit individua, qui individua, species, qui species, genera, & sic porro usque ad genus summum. At DEus ita (per demonstr.) ergo. Cum porro omnes veritates inter possibile locum obtineant, & inter illas semper mutuus intercedat nexus, ut altera principii, altera principiati nomine merito veniat, adparet, DEum, ne unicam quidem ignorare posse veritatem (per def. Intell. Divini, §. VIII.).

SCHOLION.

Proprie loquendo DEus quidem non abstrahit, ut mo-

nent Philosophi, quorum asserto verissimo nos in hac thesi nihil contrarii docuimus. Aliud enim est dicere DEum *abstracte*, aliud *abstracta* seu *universalia cognoscere*. Prius negat, posterius postulat infinitus ejus intellectus. Quo itaque omnis error & confusio evitetur, res ita erit concipienda. Causa, cur nos homunciones abstractione opus habemus, hæc est, quod res singulares seu individua nostris sensibus obvia eosdem confundant, ope vero abstractionis *unum* in hisce individuis *sine altero* concipimus, nostraque sic cognitio sit magis *certa, ordinata & distincta*. Sublata jam in DEO hacce causa, tollitur etiam effectus, h. e. abstractio ipsa. Nihilo tamen minus statuendum est, DEum, genera & species omnesque veritates universales & particulares, uno eodemque, quo cetera, actu, sibi representare, nisi dicere velis, eum alicujus possibilis notitia carere, ideoque defectu laborare. Nulla vero sit *separata* cujusdam veritatis cogitatio. Aliter si docueris, aliud mox oritur absurdum, scil. DEum *successive* res representare, quod impie implicat.

§. XV.

DEO *competit omniscientia*. Ei namque tribui debet scientia Naturalis (§. IX.) scientia simpl. intell. (§. X.) cognitio mundorum possibilium (§. XI.) scientia Visionis (§. XII.) Media (§. XIII.) notitia omnium universalium (§. XIV.). Hæ autem scientiæ simul sumptæ absolvunt omniscientiam (§. VIII. Schol. I.). Ergo. Aliter: Si DEUS non sciret omnia, *vel* objecta non essent *scibilia*, *vel* ejus intellectus ad omnia scibilia sese non extenderet, adeoque intra certos contineretur limites. Prius falsum esse patet ex §. VI. Posterius repu-

repugnat demonstratis §§. II, & VIII. DEI enim intellectus, ut ipsius attributum, est absolute necessarius, ideoque omni modo illimitatus & immutabilis. Ergo. Vel denique sic: DEus suam propriam essentiam intime scrutatur & cognoscit (per dem.), & consequenter etiam suum intellectum *formaliter* tantum ab essentia distinctum. DEum vero dum suum cognoscit intellectum, seu dum suæ sibi conscius est cognitionis, omnia simul necessario scire ex definitione intellectus DEI satis superque patet.

SCHOLION I.

Voces: *Omniscientia* & *omniscius* sunt quidem ἀγνοοί, attamen *res ipsa* iisdem significata in S: a S: a est fundata & legenti sæpe obvia. Sic *Psalm. CXLVII: v. f.* dicitur de DEO quod לְתַבְרֵנָהּ אֵין מִסְפָּר, h. e. *intelligentia ejus non (sit) numerus*. Quod vero numerari nequit, neque mensurari potest. DEI itaque scientia vi l. cit. *immensa* est & *infinita*, est. *Es. LX: v. 13.* Eodem sensu DEus dicitur לְתַבְרֵנָהּ, DEus scientiarum, 1 *Sam. II: v. 3.* In *Epist. 1 Cor. II: v. 10.* expresse dicitur Spir. Sanct. πάντα ἐρευνᾶν, omnia scrutari. Et in *Epist. denique ad Rom. XI: v. 23.* DEO tribuuntur *profundissima divitia cognitionis*, βάσις πλάτης γνώσεως. Quæ verba ita explicat Celebrat, noster D. Waller. Prænot. Theol. P. I. §. 69: "Vocabulum γνώσεως denotat quidem quamvis cognitionem, indicant tamen" vocabula adjecta: βάσις πλάτης, quibus describitur co- gnitio DEI, non qualemunque significari notitiam, sed profundissimam & maxime completam, talem ergo, quæ nexum omnium cognoscibilium cum ultimis simul intuetur, & ideo omniscientia titulo, jure optimo, est digna. l."

“dem, inquit, ex sapientia, quæ DEO expresse assignatur
“cit. loc. fuit; nam sine scientia dari nequit sapientia.”
Hoc facilius intelliges si evolvere volueris Hollaz. Exam.
Theol. Acroam. p. 260 & 261, ad calcem, ibique exposi-
tum *scientie DEI & sapientie* discrimen & nexum.

SCHOLION II.

Mirabitur sanus quisque, cum quo & ego miror, qui
fiat, ut adversarii, hancce de omniscientia doctrinam, non
dicam *in dubium vocare*, sed *negare* sustineant, quam & Ra-
tio & Revelatio tam distincte proponunt, inculcant, tuen-
tur. En turpem incertiam, abominandam audaciam, hor-
rendum factum! Quibus armis suam opinionem & defen-
dere & aliis obtrudere conentur ex mox dicendis constabit.
Singula hostium retundere tela a nostro scopo alienum est,
imo hoc frustraneum esset. Dudum enim id præstiterunt
nostrates & Theologi & Philosophi. Quid? Quod pluri-
ma talia sunt, ut nobis immissa, vel statim in terram deci-
dant, vel si cuti adhæserint, risu extrahantur. Ea igitur
solum adferemus argumenta, quæ quadam *veritatis & pietatis*
specie vestita conspiciuntur. Hæc inquam allata pro vi-
rili refutabimus.

SECTIO Posterior POLEMICA.

§. XVI.

Proponuntur & solvuntur nonnulla argumenta, qui-
bus *scientia DEI simpl. intellig. impugnari solet*.
Quot sunt rerum essentialium absolute necessariarum, tot
conceptus absolute necessarii (§. III.). Hinc adpa-
ret nostram scientiam absolvi iisdem conceptibus
(§. X.). Hosce conceptus necessarios ideoque,
scien-

scientiam ipsam negant in primis CARTESIUS & POIRETUS. Hic (in *Isagoge libelli: vera & cognita omnium prima*) dicit DEum nec ex absoluta necessitate ab æterno, nec nunc omnes excogitasse ideas, sed novas continuo excogitare vi liberrimi decreti, & in æternum excogitare novas peræque ac pristinas mutare posse. Ita evitaturus quorundam Scholasticorum absurdam sententiam de possibilitatum a DEO independentia, incidit ipse in aliud absurdum, subjiciendo easdem liberrimo DEI decreto. Distingvit inter possibile *anteideale* & *possideale*. Illud nullum esse dicit sine decreto DEI libero; hoc interveniente decreto Divino, tale constitui. Seu, illud est, cujus aliqua a DEO formari potest idea, licet non dum formata sit; hoc vero, cujus jam præsto est idea in intellectu Divino. Quod ad hancce attinet distinctionem possibilis in *anteideale* & *possideale*, eadem & absurda & impia est. Nam ante hoc decretum aut DEus determinate novit veritates, quas formaret, aut non. Si novit, non opus erat decreto, veritates enim jam tum erant determinatæ, & a DEO ut tales cognitæ. Si non novit, tum non erat eo statu omniscius. Prius absurdum esse agnoscit ipse Poiretus, posterius impium & repugnans, §. nostræ XV. Rationes, quibus utuntur duumviri illi ad stabiliendam suam hypothesin, sunt potissimum sequentes. Immo *Nisi*, inquiunt, *DEus in æternum novas semper formare posset ideas hactenus non dum excogitatas, potentia ejus limites ponerentur.* Respr. Essen-

Essentiarum absoluta necessitas minime limites ponit DEI potentiae, nisi ideo illam limitatam esse dicere velis, quia efficere nequit, ut possibile sit impossibile & contra. Urgemus potentiam DEI sufficientissimam esse ad actuandum omne possibile, simul contententes, eandem nunquam sibi & ceteris attributis posse contrariam esse, quod tamen fieret, si DEus vi ejusdem, novas semper formare posset ideas, h. e. commutare se ipsum in ens successivum. Qui caecam adeo & impossibilia agendi vim DEO tribuit, monstrum concipit, non DEI potentiam. Si quid ergo ex allatis praemissis sequeretur, hoc certe, non aliud, scilicet, quod, si DEus *novas* continuo produceret ideas, *novus*, h. e. nullus foret DEus; nam sic non cognosceret omnia *simul* & *actu*, sed *successive*, ideoque ens esset successivum, quod DEus esse nequit, (§§. I. & II.).

2:do *Cujuscunque essentiae cogitatio non sufficit cognitioni perfectissimae, ea ipsa essentia non est perfectissima; atqui, si DEus omnia possible absolute necessario cognosceret, suae propriae essentiae cogitatio ejus cognitioni tanquam perfectissimae non sufficeret, ergo.* Respond. Sufficit certe cognitioni DEI tanquam perfectissimae cogitatio propriae essentiae, sed haec fieri nequit sine cogitatione omnium possible (§. XV.). Dum enim DEus cognoscit se ipsum, cognoscit quoque suum intellectum, & in illo omnia, est enim adaequatissima & simultanea omnium possible representatio. Praeter haec, ex concessis a POIRETO, cujus hoc est argumentum, idem proba-

probari potest, imo sponte sequitur. Largitur scilicet ipse passim, DEum necessario concipere se ipsum, quæque ad essentiam, naturam & attributa ejus pertinent. Hunc vero conceptum sui ipsius suarumque virium esse *adequatum* simul largiri debet. Sed quæritur sic: Num *necessaria & adequata cognitio sui suarumque virium sit possibilis absque cognitione eorum, quæ per illas vires sunt possibilis?* Maxime omnino foret *inadequata, vaga & confusa*: ergo. (Vide Cel. Doct. Waller. S. M. §. 607.).

3:tio Si *objecta omniscientiæ Divinæ ex intellectu DEI absolute necessario fluunt, omnia rerum eventa, regimina, actus & reliqua, ex eodem absolute necessario fluunt.* Sed, si DEus omnia *possibilia absolute necessario cognosceret, sive, omnes ideæ Divinæ ex ejus intellectu absolute necessario fuissent, inde quoque absolute necessario fluissent omnia objecta omniscientiæ Divinæ; ergo.* Refr. Ex hypothese falsa, falsa deducitur conclusio. Quis enim unquam dixit, vel quomodo demonstrabit POIRETUS omnia objecta omniscientiæ Divinæ fluere necessario ex ejus intellectu. Objecta scientiæ simpl. intell. radican- tur quidem necessario in immenso DEI intellectu, sed quo jure inde colligis, omnia reliqua objecta, ut *regimina, actus*, verbo: singula actualium ex eodem necessario fluere. Certum quidem est, scientiam DEI contingentium etiam & dici posse & debere *necessariam*, eo respectu nimirum, quatenus *absolute necessarium* est, DEus actualia omnia ab æterno *talia* sibi stiterit, *qualia* in tempore fuerunt,

sunt vel erunt, hoc vero minime involvit ipsorum
 objectorum necessarium fluxum ab intellectu Divi-
 no. Sicut enim astronomus ecclipsin neque præ-
 teritam *reminiscendo*, neque futuram *prævidendo*,
 nec denique existentem *videndo* vel facit vel mu-
 tat, ita quoque DEUS versatur circa actualia *non*
in illa influens causando (§. IV.), multo minus *ne-*
cessitando sed *cognoscendo* tantum. Confundit itaque
 POIRETUS *ideas & ipsa objecta*. Objectorum (a-
 ctualium) *idea* suo modo fluunt ex intellectu Di-
 vino, absit vero dicas, ipsa objecta seu actualia in-
 de fluere, hoc enim absurdum esse cæcus quisque
 videt. 4:to *Nulla existentia aliter habere potest,*
quam essentia permittit, cujus est complementum. At-
qui essentia necessaria est, ergo & existentia talis.
Aut accedens ad essentiam existentia essentia necessita-
tem aufert, aut non: si aufert, tum existentia essen-
tiam mutat, nec complet, quod est contra definitionem
existentia. Si non aufert, tum ens existens omne est
necessarium. Respr. Dum dicitur, essentias rerum
 esse necessarias, essentia semper accipitur *sensu Me-*
taphysico, quo existentiam *excludit*, non autem *Phy-*
sico, quo eandem *includit*. Quam itaque certum
 est, essentias rerum finitarum *illo sensu* esse *necessa-*
rias & immutabiles, tam quoque certum easdem *hoc*
esse mutabiles & contingentes. Non tamen putes
 existentiam mutasse essentiam, illa enim, quæ ab-
 solvitur prædicatis sibi mutuo non repugnantibus,
 semper indicato sensu est & manet necessaria &
 immutabilis, nisi dicere velis existentiam mutasse
 essen-

essentiam, h. e. *possibilitatem in impossibilitatem*. Ad hæc, dum existentia definitur per *complementum possibilitatis*, per tale complementum intelligitur *id*, quod possibile potest habere *præter* possibilitatem, h. e. statum, quo aptum est vel ad agendum vel ad patendum, qui status semper est contingens, ideoque non ejusdem, ac ipsa possibilitas, qualitatis. Ponamus enim, ut postulant adversarii, *talem* esse existentiam, *qualis* est essentia, sic, quoniam essentia meris etiam convenit possibilibus (Cel. D. Wall. S. M. §. 331.), existentia quoque iisdem conveniret possibilibus, ergo: NB. *Quicquid est possibile existit*. Hoc vero cum triplici nomine absurdum esse evicimus (§. III.), ipsa, ex qua sequitur, hypothesis erit falsa (per præc. Logica).

§. XVII.

Sistuntur & solvuntur argumenta quedam contra *Scientiam Visionis*. DEum O. M. in hocce mundo *præterita* & *præsentia* scire, postquam facta sunt, & dum fiunt, non quidem negant adversarii, sed *Præscientiam* impugnant, qua defendimus S. Numen ab æterno certo noscere, *quæ futura erant sive in liberis creaturarum rationalium determinationibus sive in mundo materiali*. Qui contra nos & dictam scientiam pugnant, esse *Socinianos* neminem latet. Hanc tueri cordatum quemvis tanto decet magis, quanto sit certius, DEum ipsum in Sacris Pandectis sese per eandem pro vero DEO esse agnoscendum, & ab idolis omnibus distingvendum sæpius postulare. Armorum, quibus utuntur ho-

stes, tanta nobis obvia est multitudo, ut eorum numerum inire fere nequeamus. Vi promissi nonnulla tangemus, quæ sunt sequentia: Imo *Quicumque cognoscit res ut sunt, ille non habet rerum contingentium certam scientiam, atqui DEUS, ergo Nervus argumenti est: Rerum contingenter futurarum non certa & determinata, sed vagabunda vel nulla prorsus dari potest notitia. Resp. Futura contingentia omnia sunt ab æterno determinata per suas causas (§. IV.), ergo ab æterno determinata illis respondet cognitio, nisi alias illa, ut recte postulant adversarii, cognito erit analogæ. Il:do Quo posito tollitur rerum contingentia, aut libertas humani arbitrii, illud de DEO non est affirmandum. Sed posita determinata futurorum contingentium scientia, tollitur omnis rerum contingentia, libertasque arbitrii humani, ergo. Resp. Concedimus majorem negantes minorem. Unde namque illa probabitur? Contingentia enim etiam si sint determinata (§. cit.) non tamen sunt necessaria (§. V.). Neque ipsa scientia tollit contingentiam, est enim illa *externi quid* non influens causando vel necessitando (§. ant.). Scientia ergo actualium sua objecta *hæc* non facit, sed *hæc facta* invenit. Haud aliter ac speculum objecta certo & infallibiliter repræsentando, non eadem facit, sed facta invenit, h. e. ea *taliter* repræsentat, *qualia* ipsi adsunt, *aliter* repræsentaturum, si objecta *aliter* ipsi obversarentur. (a) Quod*

(a) Hocce apte satis exprimit ORIGENES (apud EUSEB. *Præp. Evang. VI. cap. II:do p. 287. D.*) dicendo:

Quod vero in primis ad libertatem humani attinet arbitrii, res est prorsus eadem, actus enim ab ea pendentes manent liberi etsi a liberis suis causis sint *predeterminati*, absit a quopiam *necessitati* (S. V.). Illitio DEus sua *prescientia* non est otiosus rerum spectator, sed sapiens & potens director, qui omnes causas sua tenet manu. Nihil ergo sine *præcedaneo DEI decreto* fit, quod effectu nunquam frustratur. Sensus argumenti est, quod, quoniam nihil existit, nisi decretum, decretum sit *necessarium*. Verissimum est, nihil unquam existitisse, existere, aut existere posse sine DEI decreto. (b) At, quid ex

I 3

allatis

“ὅτι τὴν πρῶτον αἰτίαν τῶν γινομένων -- ἀλλὰ -- τὸ ἰσχύειν, αἰτίον τῷ πᾶσι εἶναι τὴν περὶ αὐτῶν πρῶτον. ὁ γὰρ ἐπὶ ἐννοεῖ, γίνεσθαι: ἀλλ’ ἐπὶ γινέσθαι ἐπελθεῖν, ἐννοεῖ. H. e. *Præcognitionem* non esse causam futurorum -- verum -- futurum præbere fundamentum talis, quæ circa illa habetur, præcognitionis: non enim ideo quid sit, quia prius cognitum est futurum esse, sed contra, quia futurum erat, præciebatur. Hinc pulcherrime etiam BEDA: Quid ergo, inquit, coëgit nos DEus, ut mali sibi videremur ab æterno? Potius nos coëgimus DEum, ut nos malos videret. Si video jacentem aliquem, necesse est ut ille jaceat, quem jacere video. Illa ergo necessitas a jacente est aut vidente. Utique non a vidente inferitur necessitas ut jaceat, sed ab ipso, qui se deponit ut jaceat.”

(b) Immo, (ut loquitur acutus Philosophus) “in *universali* & *uniso* DEI decreto comprehenduntur præterita, præsentia & futurum omnia, non generice solum, sed & *specificis* & *individualiter*, naturalia, moralia & spiritualia, bonorum futuritio & malorum permissio, prohibitio, mo-

allatis sequitur? Num, quod decretum tollat contingentiam? Absit, hoc enim nostrates & Theologi & Philosophi dudum multiplici nomine absurdum esse evicerunt, nobisque sic otium fecerunt. Verbo tamen: Pone decretum mutare objectum, h. e. reddere illud *vel* perfectius, *vel* deterius, quam ab intellectu ante decretum fuit repræsentatum. Utrum adsumas, videbis sic oriri dissensum DEI inter intellectum & voluntatem, quod cogitatu, magisque dictu impium. IV:to *Ejusdem fere cum allata indolis est sequens objectio: aut scientia Visionis cognita futura habet, quia ex se ipsis sunt futura: aut quia futura sunt ex decreto DEI.* Si, quoniam ex se ipsis futura sunt, perspecta habet: tum ex se ipsis pendent, nec DEO, ut futura sint, debebunt, quod est absurdum. Si futura perspicit, quia DEUS talia fore decrevit, quod placet, adversarii obtinuerunt. Respond. DEUS futura contingentia cognoscit, neque ut a se ipsis, neque a suis causis solum, neque a suo decreto unice, sed ut a suis causis ad tenorem sui decreti certo futura cognoscit. Contingentia enim a se ipsis qua futuritionem dependere, sine contradictione dici nequit. Eadem porro vel a suis

---

“deratio, directio, impeditio, emendatio, punitio, cetera; “neque hæc solum in se spectata, sed & in ferie & consecutione, tam *naturali*, per causas & effectus, motiva, “media & fines, quam *moralis*, per merita & præmia, de- “merita & poenas.” Licet vero hæc omnia *unico* involvantur decreto, cave tamen putes ea *uno* eodemque modo ibi contineri.

suis causis *solum*, vel etiam a DEI decreto *unice*, qua futuritionem determinari, absonum est. Hæc autem si, ut decet, simul sumas, nostra thesis firma, hostiumque simul explosa erit sententia. DEUS enim *qualia* contingentia per suas causas futura, si ejus accederet decretum, prævidit, *talia* futura decrevit, *qualia* vero ita decrevit, *talia* facta sunt. Exulat itaque omnis contingentium necessitas & earum a DEO independentia etsi detur præscientia. Vito *Provocant adversarii ad concursum, qui Providentiam Divinam ingreditur, cum quo libertatem & contingentiam minime consistere posse opinantur.* (c) Facile fieri posset, ut nos, natura timidos, suo MEISNERUS perterrefaceret timore, nisi sciremus, viros solida eruditione conspicuos ejusmodi metum irritum, ideoque expellendum esse, demonstrasse. Hosce audaces sequimur, secuturos vero *non auctoritas,*

(c) Causa, nescio, qua, factum est, ut nonnulli nostratum putent istam objectionem tanti esse momenti, ut statuerint, *aut concursum*, aut *contingentiam* esse negandam. Imo, allatum argumentum adeo commovit MEISNERUM ut in Antropol. S. Disp. XXI. §. II. & præsertim §. 110. ita scripserit: "Diffiteri nolumus argumentum illud esse" *difficillimum*: vix enim percipi potest ratione, quomodo "*infallibilis* providentia simul stet cum rerum *contingentia* & "*actionum libertate*. Nam si assumas *illud*, videris *boc* negasse, & contra. Unde enata sunt duo illa enthymemata "*hæretica*, alterum *Epicureum*, alterum *Stoicum*. *Illud* sic "*habet*: Datur *contingentia*, ergo nulla *providentia*. *Hoc* ita: "*Datur providentia*, ergo nulla *contingentia*. Hi sunt periculosissimi scopuli, in quos humana ratio sæpius impingit."

ritas, non fortuna, sed ipsa juvabit veritas. Quantum igitur institutum permiserit, doctrinam de concursu DEI distincte proponemus, eademque opera eundem ab omni necessitatis formidine liberabimus. Definiente Cel. Doct. Wallerio, *unus ad alterius actionem concurrere* dicitur, quatenus in actione ipsius aliquid rationis cur agat alter, continetur. *Concursus* (itaque ad actionem alienam) est actio, *quæ in se aliquid rationis continet, cur agens agat.* Hinc, quid sit, quod DEUS dicatur concurrere, quidque *concurfus Divinus*, intelligitur. Est namque *concurfus DEI actus*, quo is in actiones & effectus creaturarum juxta earundem naturam & indigentiam cooperatione communi & immediata influit. Hicce DEI *concurfus duplex* vulgo constituitur, *Physicus & Moralis.* Ille, (qui etiam *generalis* audit) quo DEUS omnium creaturarum vires activas conservat; Hic, (alias *specialis* dictus) qui versatur circa hominum bonas actiones motiva suggerendo. Hæc motiva cum duplicis sint generis, *duplex* iterum est jam definitus *concurfus*, scil. *Naturalis & Supernaturalis.* Ille occupatur circa bonas actiones, earundem motiva præbendo per ipsam rationem aut legem Naturæ. Hic absolvitur *suggestione motivorum a Spir. Sancto per Revelationem facta.* Porro: In quocunque individuo adsunt Tria: I:mo *Notio generica*; II:do *Specificæ*; III:tio *Differentia numerica.* In quavis ergo *actione individuali* eadem adesse debent requisita. *Genus actionis* est, quod sit effectus vi astrici productus. *Species actionis* est ejus vel *con-*
venien-

venientia vel pugna cum lege, vel etiam *indifferens* ad legem *relatio*. Numerus denique ejusdem seu *notio numerica* est, quod *hæc* sit non *alia*: e. g. *cædes, scortatio, furtum, cetera*. *Materiale* actionis coincidit cum ejusdem *genere, formale vero cum specie*. Hæc sunt demonstrandi principia a quibus ad conclusiones. Creaturam omnem, quousque potest, a DEO dependere, demonstratione non eget. Si itaque qua *existentiam*, non vero qua *operationem* a DEO dependeret, non certe tantum, quantum potest, ab ipso dependeret. Imo, sub hac hypothese haberes creaturam in existendo *dependentem*, at in operando *independentem*, h. e. DEum, quod implicat, ergo. Præter hæc, cum actiones creaturarum semper involvant aliquid entitatis seu positivi, & omne positivum a DEO dependeat (per pr. Theol. Natur.) sequitur, illarum actiones semper *qua suum reale* a DEO dependere, ideoque DEum ad easdem *vere concurrere*. Frustra sic vides negari DEI concursum, cum eo subtrahito, cessarent agendi vires, actiones omnes. Sed forsan hoc posito, evanescunt *libertas & contingentia*? Absit metus, nam Imo *Concursus Physicus neutram tollit*. Hoc enim DEus *vires actrices* conservat (per defin.) non autem vi quadam physica actiones determinat, multoque minus necessitat (§. n. IV.). At obijcis: *Causa cause est causa causati, ideoque DEus, qui conservat vires actrices, etiam influit in ipsas actiones, vi allati canonis*. Respond. Recte infertur DEum influere in ipsas actiones,

ctiones, quatenus nimirum entitatis quid involvunt, h. e. ad earum *genus*, non vero *speciem* & *numerum*. Non *speciem*, sic enim DEUS & peccatorum & bonarum omnium actionum causa constitueretur *unica, proxima, principalis & particularis*, quorum prius *impium*, posterius *absurdum* (§. cit.). Non *numerum*, involvit enim *vis agendi limitatio-*
nem seu *restrictionem* ad hoc non aliud. Quicquid vero in actione limitatum est, id non a DEO, sed a *creatura* dependet, cui limitatus agendi modus proprius est. Ex dictis ergo patet, DEUM O. M. esse tantum modo *causam* actionum creaturarum *universalem*, creaturas autem ipsas suarum actionum *causas particulares*. Est enim causa universalis *causa efficiens*, *que sua actione vires aliarum causarum sustentat*, ipsum vero *effectum non determinat*; atqui DEUS, ergo. Causa iterum particularis audit, *que sua actione effectum determinat*; sed creatura quævis, ergo. Neque II:do *Concursus DEI Moral*
is, sive Naturalis fuerit sive supernaturalis libertatem vel contingentiam tollit. Nam uterque absolvitur suggestionem motivorum (per defin.), motiva vero etiam si voluntatem determinent, minime tamen illius libertatem auferunt (§. V.). Taceo quod hac in re doceat quemvis domestica experientia, scil. se a motivis sive *allici*, non *cogi*. Si denique cum hac conferre volueris 1 Cor. VII: v. 37, habebis tres fide dignissimos testes de nostra veritate testificantes, *Scripturam loquor Sacram, rationem & experientiam*. Sed, cum adversarii præfertim

fertim urgeant concursum DEI ad *malas actiones*, placet eundem sigillatim paucis explicare. Sciendum itaque, heic *unice* locum obtinere *concursum DEI Physicum*, vi cuius DEus etiam in illas *qua genus*, h. e. quatenus actiones sunt, re ipsa influat, minime vero *moraliter*. Sic e. g. Dum latro gladium evaginat, eodemque innocentem viatorem vulnerat, habes quod *DEO* tribuas, & quod non, sed *latroni*. Nam evaginatio gladii & actus voluntatis *realitates* dicunt & constituunt actionum harum *genus*, quod *Divino concursui* recte adscripseris. Ipsa vero determinatio voluntatis ad *hunc*, non *aliud*, *actum*, & *applicatio* gladii ad corpus hominis innocentis *legi contraria*, earundem actionum *speciem* absolvent & *numerus*, ad quæ DEus nullo modo concurrere potest (per antec.). (d) Paucissimis: Concurrit DEus ad *bonarum actionum* & *materiale* & *formale* simul, sed diverso modo, ad

K 2

mala-

(d) Hoc ipsi observant gentiles, qui in suis scriptis passim docent, DEum nullo modo posse esse *peccati causam*. CHRYSIPPUM (Stoicum) excitasse sufficiet. Ita ille: "ὅς τῶν αἰσχρῶν τὸ θεῖον προκαίτον γενέσθαι, ἢ εὐλογόν ἐστιν," ὃν ᾤοντο γὰρ εἶναι νόμον τὸ προκαίμεν προκαίτην ἂν γένοιτο, ἢ ἐπεὶ οἱ θεοὶ, τὸ ἀσεβεῖν, ἔπαινον εὐλογεῖν μὴδὲ αἰσχρὸν μηδὲν εἶναι προκαίτης. H. e. Non conveniens est, DEum aliqua ex parte turpium esse causam, sicut enim lex delinquendi, ita DEus impietatis causa nullo modo dici consentaneæ potest: ita rationi convenire, DEos etiam nulla ex parte esse causam turpitudinis." In comment, de disceptando L. 2. de Diis a Plutarcho citatus.

*malarum autem materiale tantum. Verum ob-
 ciunt adversarii: Actio, qua DEUS ad peccata con-
 currit, aut est omni modo determinata, aut non: si
 determinata est, tum DEUS determinat peccata. Con-
 currit igitur ad formale etiam. Si actio non est de-
 terminata, tum non existit, quicquid enim existit, de-
 bet esse omni modo determinatum. Respr. Actio
 DEI, qua ad peccata concurrit, omnino existit, i-
 deoque est determinata, quatenus scil. consideratur
 ut actio DEI, inde tamen haud sequi, determinatam
 (non limitatam) DEI actionem determinare actio-
 nes creaturarum, antea probatum est. Sed, in-
 quiunt iterum, Si res creata vires suas a DEO ac-
 ceptas determinat, DEUS autem concursu generali so-
 lummodo concurrit ad vires, queritur, utrum illa de-
 terminatio sit actio, nec ne? Si actio est, datur certe
 actio, ad quam DEUS non concurrit. Si non est actio,
 quomodo nos eo, quod non sit actio, sed actionis limi-
 tatio, Divinam vim possumus limitare? Resp. De-
 terminatio non est actio, sed potius actionis defe-
 ctus, nam (utor verbis obviis in dissertatione mox
 nominanda) nos, dum limitationem (*determinatio-
 nem*) illam instituimus, *re ipsa & absolute* loquen-
 do, non agimus, sed agendo deficimus. Facta ve-
 ro hac vis agendi restrictione ad hoc non aliud,
 concurrit etiam DEUS ad determinatæ actionis genus
 (per antec.). Non ergo limitamus Divinam vim,
 sed nostram agendi vim a DEI actione nobis con-
 cessam, ut verba ibidem jacent. Hæc de hoc
 satis.*

SCHOLIION.

SCHOLIION.

Upsaliæ ventilata est dissertatio de *concurso DEI ad actiones hominum malas*, sub præsid. Celeberr. D. D. N. Wallerii, ubi & nostra de eodem *thesis*, & adversariorum *antithesis* pluribus confirmata atque refutata legi potest, ubi simul refellitur eorum opinio, qui pro *concurso DEI mediato* pugnant. Quod attinet ad Reformatorum *Præcursum* (quo *DEus creaturam, antequam ad agendum se illa accingit, ad ipsam actionem efficaciter excitet & adplicet*) eundem, a nostratibus passim & in primis a Cel. D. Wallerio refutatum refutare nolimus. Videas ergo de hoc ejusdem Prænot. Theol. part. II. §. 94. seqq. ubi simul, sicut & in p. III. §. 142. seqq. ea solvuntur argumenta nostrorum hostium, quæ nos omisimus, actum agere nolentes, allata potius sufficere jubentes.

§. XVIII.

Solvuntur argumenta contra scientiam Mediam adferri solita. Dudum in thesium pro laurea editarum quarta observavi hancce DEI scientiam a quibusdam prorsus *negari*, a quibusdam vero *ad scientiam simpl. int. referri*. Prius (teste SCHUBERTO in Instit. Met. p. 563) DOMINICANI & JANSENII affectis, posterius Reformatis præsertim erit tribuendum. Nos, ut ex §. XIII. patet, neutrum adprobamus, quod quo jure fecerimus, ex dicendis constabit. Bellum litis erit iudex, ideoque mox ad arma. Primum itaque cum *illis* congredi lubet, qui nostram scientiam *negant*. Hi his utuntur armis. Immo *Scientia, quæ vocatur Media, est conditio nata, at nulla scientia DEI est conditionata, ergo nulla scientia DEI est Media*. Resp. Dicitur & est e-

tiam nostra scientia *conditionata* scil. *objective*, cum objecta ejusdem sint sub conditione futura, aut minime *subjective*, quasi DEus *conditionaliter*, h. e. *hæsitanter* ea cognosceret. Sicut enim DEus successive absque omni suæ cognitionis successione, ita quoque conditionata procul omni conditione vel hæsitatione sibi repræsentat (per defin. int. Perf.); postulat enim hic, ut, quicquid cognoscitur, *certo & determinate* cognoscatur, non contra. II:do *Quæcunque scientia nititur decreto DEI prædeterminante, illa de DEO non est affirmanda, atqui, ergo.* Majorem inde probare student, quod decretum prædeterminans tollat libertatem voluntatis humanæ. Minorem ita explicant: "Conditiones conditionatorum cum effectu connexionem habent contingentem, esse & non esse possunt; quare, ut connectio actu impleatur, efficaci DEI decreto prædeterminanda est." Respr. Decretum illud prædeterminans, quale illi statuunt, dari, nunquam probarunt, nec probabunt adversarii. Quod vero attinet ad decretum illud universale, cui hæc etiam involvuntur objecta, idem, res, sicut in suis causis antecedaneis prius conspiciuntur, determinat quidem, ut omnis exulet mutationis formido, absit vero sanus quis vel momento cogitet, idem easdem necessitare prædeterminando, ut putant hostes (cfr. §. antec. num. IV.). Ad hæc, licet conditiones cum conditionatis nunquam actu combinentur, potest tamen DEus scire, qualia, posita hac connectione, forent conditionata. III:tio *Quæcunque a*

DEO

DEO præsciuntur, ab ipso determinate cognoscuntur, atqui sub conditione futura determinate non cognoscuntur, ergo. Fere hæc objecto coincidit cum prima, pauca tamen allatis addemus. Conditionate futura, continentur in nexu quodam possibili, in quo singula a suis causis antecedaneis & simultaneis determinantur. Hunc qui intueri valet nexum, conditionata etiam determinate cognoscat, necesse est, atqui DEus, ergo. Hinc Cel. CALOVIUS: "In-
differens quidem est objectum scientiæ Mediæ, sed non formaliter, sed tantum materialiter: nam quod obijcitur scientiæ Divinæ, certum est, atque determinatum, cum scientia DEI non sit dubia & indeterminata." Frustra itaque ob hæc & similes rationes nostram adversarii DEO denegant scientiam, meliores vero cum adferre nequeant, iisdem silentium imponimus. Ast finis unius, alterius pugnae erit initium. Dictis enim prostratis hostibus, nobis obviam eunt alii, statuentes hanc scientiam a scientia simplic. intellig. non esse distingvendam. WYTTENBACHIUS (in Tentam. Theol. Dogmat. Meth. scient. pert. §. 250.) suam & sociorum sententiam sequenti modo stabilire conatur: Cum omne, quod cogitari potest, sit vel possibile vel actuale, nec detur medium, etiam DEus non alia potest habere objecta scientiæ suæ, hinc superfluum est, duplici illi scientiæ DEI (simplic. nimirum int. & visionis §. ejus 248, 249.) addere tertiam, Mediam dictam ideo, quod complectatur objecta, quæ mediæ sint inter pure possible & actualia, seu actiones liberæ creaturarum intel-
ligen-

ligentium, si in his aut illis circumstantiis ponerentur: nam actiones hæc liberae vel fiunt in hoc mundo, vel non, si illud, sunt objecta scientiæ Visionis, si hoc, remanent in statu possibilitatis, proinde sunt objecta scient. simpl. intellig. adeoque sine ratione sufficiente introducta fuit scientia Media. Resp. Quicquid cogitari potest, est quidem vel possibile vel actuale, inde tamen falso colligitur frustra introductam esse scientiam Mediam. Licet enim generatim loquendo objecta omnia ad duas classes referri possint, attamen, cum diversissima sit & actualium & possibilem ad se invicem relatorum indoles, membra dividenda subdivisionem utique postulant. Hinc quamvis a parte DEI sit nulla, nihilominus a parte rei (objecti) & a parte mei (hominis) fontica adest factæ a nobis distinctionis causa. Nos scilicet homunciones, unico actu res intueri non valentes, vi nostræ imbecillitatis, cognoscenda in varias classes dividere cogimur, diversorum distinctos ideoque diversos nobis formaturi conceptus. Imo, hoc non possumus non facere etiam tunc, quando unicum objectum quamcunque respuens pluralitatem distincte repræsentare volumus. Verbo: Nos, quæ aliquo modo differunt, ea a se mutuo distingvere solemus, idque merito, si alias bene & ipsi concipere & alios docere poterimus. Cum itaque conditionate futura & a possibilibus absolute talibus & ab iisdem in systemata redactis, & denique ab actualibus omnibus omnino differant, nos, scientiam Mediam eodem jure a ceteris, quo illas a se invicem

cem distingvimus. Objecta nostræ scientiæ, quæ ratione a possibilibus absolute talibus & actualibus differunt, cæcus quilibet videt, aut quomodo ab illis in certos ordines coactis, verbo significandum. Hoc itaque est discriminis, quod *illa* maneant intra nexum *mere possibilem*, ideoque *mere* audiunt *possibilia*, hæc autem contineantur in nexu *possibili* quidem, sed non *mere* verum *futuribili* (unde *futuribilia*) & hunc mundum *respiciente*, vel *aliquatenus*, ut ita dicam, *ingressuro*. Horum respectu, "traditio, inquit HOLLAZIUS, tum erat *futuribilis*, non *mere possibilis*. Saul quippe ceperat consilium Davidem inopinantem opprimendi: Kegilitæ prævia deliberatione conspiraverant in traditionem Davidis: DEUS decreverat traditionem & oppressionem Davidis permittere, si commoraretur in civitate Kegila. At de possibilibus *nunquam exstituris* neque DEUS format decretum, neque prudentes consultant homines. Quamvis igitur conditionate futura, quæ nunquam in ætæum traducuntur, cum possibilibus conveniant *materialiter & ex parte*: non tamen *formaliter & per omnia* conveniunt." Hæc si vera sunt, sunt autem verissima, simul firmo nostra thesis nititur talo, qua statuimus scientiam Mediam, pro nostro concipiendi modo, fundato in objectorum a ceteris differentia, a scient. simplic. intellig. esse distinguendam.

SCHOLIUM.

Imo Prius vela quam contrahantur, aut armorum cesset

set strepitus, ad duas quaestiones, (quæ adversariis scrupulum injecerunt, forsitan & aliis injicere possent,) pugnando respondebimus, & respondendo injectum evellemus scrupulum. Concernunt hæc, ut ex dicendis patebit, omniscientiam in genere. Prior hæc est: *Num, si DEus erit omniscius, requiritur, ut peccata quoque sibi repræsentet?* Posterior: *Num impossibilia etiam sunt omniscientia objecta?* Quod ad illam attinet, non defunt, qui pietate, nescio, quæ, DEI omniscientiam ex eo saltem capite infringere conantur, quod impium esse putent statuere, DEum & sic peccata scire. Ita vero ratiocinantur: *Qui peccata non repræsentat, is non repræsentat omne possibile. Sed de DEO affirmare licet prius, ergo.* Minorem ita probant: *Repræsentare, est ideam repræsentatæ similem animo concipere. Qui peccata repræsentat, in eo est aliquid peccato simile. Sed in DEO nihil est peccato simile, ergo DEus peccata non repræsentat. Non igitur omnia absolute cognoscit.* Resp. Est in DEO aliquid peccato simile sensu logico, non morali, h. e. DEus utique format sibi ideas unicuique peccato convenientes, minime vero in eo adest ideo *labes ipsa*, sive eidem labi *analogi* quid. Labes enim & turpitudine objectorum non *monstratur*, i. e. *vitiando* vel *deturpando* cognitionem ingreditur, sed tantummodo *logice*. Sic, si ipse pius es, numne atrocissima scelera, ut furtum, adulterium, necem, cetera, tibi *logice*, h. e. *taliter*, qualia sunt, assis sine omni vitio morali? Si negas, vel mentiris, vel putans te pium esse, impius adhuc manes. Si affirmas, a te ad DEum, seu, a minori ad majus concludere! Modum, quo hoc a piis hominibus fit, quisque facile perspicit. Scilicet *ideas* turpibus objectis *similes* sibi formando, ipsam objectorum labem *aversantur*, non eadem *contaminantur*. Hinc sano sensu cum nobis facere judicamus PAULUM, dum *mundis omnia* (ergo turpia) *munda* esse testatur. Quid jam de DEO dicendum? Certe idem, sed

sensu

sensu absoluto, siquidem in eo rerum turpium idea, cum ipsius turpitudinis intensissima aversatione semper sunt conjunctæ. Verbo: Purissimo omnia purissima. Hæc scribens, memini me legisse quosdam ita concludentes: Quoniam DEUS aversatur mala, ea prohibet & non vult, ergo eadem neque cognoscit. Hos vero se ipsos refutare quis non videt? Dicam tamen: Ignoti ut cupido, ita aversatio nulla. Quam amice cum dictis conspirent plurima S:æ S:æ effata, nominasse erit demonstrasse. Ficta igitur, quæ capti sunt hostes, est pietas, fictum quoque, quod vi ejusdem statuunt, puta, DEUM non cognoscere peccata. Quod denique ad hanc, seu posteriorem attinet questionem, ad illam sic respondemus: Immo Non quaritur de impossibilibus Physicis & Moralibus, cum circa illa nihil sit difficultatis, dubii nihil, sed de impossibilibus Metaphysicis. H:do Si jam interrogor: Num DEUS scit, quanam sint impossibilia & contradictoria? Affirmo, cum nullus dubitem, neque alii dubitandi erit causa, quin DEUS optime intelligat, quod, si determinationes essentialiter aliter conjungerentur, quam in suis ideis conjunctæ sunt, non nisi contradictoria oriri. DEUS ergo ex possibilibus novit, quanam sint impossibilia. Ill:io Alia vero est quæstio (de qua sic aliter judicandum,) Num DEUS contradictoria fingat, vel pro possibili amplectatur impossibile? Hanc negandam esse postulat perfectissimus DEI intellectus, ab omni ejusmodi fictionis, ignorantia & erroris nebula maxime immunis. H:do Quæ adtulimus de præsentis argumento sana rationis & sanctæ Revelationis sana & sancta dictamina si agnoscere noluerint adversarii, eosdem ad scholas gentilium modeste ablegamus, ubi eandem doctrinam tradi & doceri audient. Pudor forsitan magis, quam argumentorum, a nobis & nostratibus, allatorum vis, efficiet. Licet sexcenta possemus, nonnulla tantum adferemus eorum (gentiles loquor) de DEI παντοκρατορία testimonia. SENECA (in

Epistola 83.) sic scribit: Sic igitur vivendum tanquam in conspectu vivamus, sic cogitandum, tanquam aliquis in pectus intimum inspicere possit & potest. Quid enim prodest, ab homine aliquid esse secretum. Nihil DEO clusum est. Interest animis nostris, & cogitationibus mediis interveniat. CAMBYSES (apud XENOPHONTEM in Hist. de Instit. CYRI L. I. p. 17.) Θεοὶ, inquit, ἀεὶ ὄντες πάντα ἴσασιν, καὶ μετενιμμένα, καὶ τὰ ὄντα, καὶ ὅτι ἐξ ἑκάστου αὐτῶν ἀποβήσεται. H. e. Dii, qui semper sunt, NB. omnia sciunt, præterita, præsentia, & quid ex quovis eorum (præsentium) futurum sit. THALES MILESIUS (teste CLEM. ALEX. Strom. V. pag. 594.) interrogatus a quodam: Εἰ λήθῃς Θεὸν ἀνθρώπου ἀδικῶν? (Num lateat DEum homo injuste agens) Respondit: Ἄλλ' ἔδδ' διανοέμεν, h. e. imo ne cogitans quidem. HESIODUS: (in Oper. & Dier. L. I.) Ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμὸς, καὶ πάντα νοήσας; seu: Oculus Jovis (DEI) omnia videt, & intelligit (ille) omnia. Illatio Meo, licet nullum id sit, judicio, optima esset Theologiam & Revelatam & Naturalem tractandi methodum, si, quinam, ex quavis in illis obvia veritate, fluunt usus practici, exponeretur, ne vel segnīs, vel imprudens lector, sola contentus Diviniōis scientiæ cognitione, ibi subsistat, unde gradum facere deberet. Hinc voluissē & ego, qua ratione hæc, de hocce S. Numinis attributo, doctrina conducat ad vitam Theologicam, coronidis loco indicare. Sed prohibent circumstantiæ. Et, quid attinet, doctos simplicem docere pietatem? Norunt hæc, norunt alia bene multa. Sit tamen votis venia! Opto, quotquot Musarum sacris operantur, gravissimum illud, quod Luc. XII: v. 47. legitur, effatum recordantes, sic sua studia instituant, ut pio carnalis sapientiæ contemptu, verba PAULI Phil. III: v. 8, 9, 10. & I Cor. II: v. 2. obvia, sua jure facere possint. Animum ne despondeas, si conatum interdum destituat successus, sæpe namque hoc in omni vita tentan-

tentandum, & sic saepe retentatum, succedet aliquando, Quod ad me, mei legas characterem *Phil. III. v. 12.* En, inquis, Pharisaum! Dicas, dicam & ego, votorum quæ sit causa. Scilicet, doleo, hacce matris (*terre*) & novæ (*ecclesie*) nostræ cana & tristi senectute in utriusque eruditos filios optime quadrare hocce PAULI effatum: *1 Cor. I. v. 26 & 27.* Ast mihi dolenti solatium est, quod doloris habeam socios, quamvis paucos. IV:to Ut e diverticulo in viam iterum redeamus, rogo, is, qui scire voluerit, quam *immensa & stupenda* sit DEI *scientia*, ea consideret, quæ, (taceo ceteros) adfert BAUMEISTERUS *Instit. Metaph. p. 577, 578 & 579.* Horum vero considerationi si diutius immoreris, stupore oppressus mecum & cum Apostolo dices: Ω βά[?] πλῆτ[?] τῆς γνώσεως τὸ οὐδ[?], *Rom. XI. v. 33.*

§. XIX.

Post tot casus, post tot discrimina rerum, post denique tot hostium insultus, eosdem æquis pacis conditionibus terga nobis versuros esse speramus, atque sic nos, quod justo bello intendimus, jure obtinuimus, DEum puta O. M. omnino esse omniscium. Promissum saltem servavimus, *tentamen vindiciarum ejus omniscientie* adorando, quod, qualecunque demum sit, tale ad minimum esse dicere audemus, ut, qui, a præjudiciis & cæco errantis rationis obsequio liber fuerit, a nostris partibus stare veritatem, facile intelligere queat. Errores, ceterosque, qui ubi vis forsan conspiciuntur, defectus, adscribat, amice & submisso oro, æquus lector & judex, tem-

poris maximæ angustiae, infirmæ valetudini & meo hebetiori ingenio tanquam præcipuis eorundem causis. Λέχην, denique, ἀπαύων καὶ πάλῳ παύ-

μενῶ θεόν, sit τῷ θεῷ μόνω σφῶ καὶ τριταγίῳ ἢ
δοῖα εἰς τὰς αἰῶνας τῶν αἰώνων !!!

